

[...]

a konfliktus lényegéről: „Tisztázódott az, amit a mi kedves kis Pártunk már régóta hirdet, és amit bölcs Knopp-Aczél fejével már évekkel ezelőtt kielemezett, hogy tudniillik ennek a mai magyar értelmiségnek, amely különböző szögekben áll szemben a fennálló hatalommal, két jellegzetes csoportja van: a demokratikus ellenzéknek nevezett, javarészt marginalizálódott elemekből álló »baloldal« és a nép-nemzeti írókból, történészekből álló és az őket sleppként követő »mezei hadaknak« is nevezett népi értelmiségből regrutálódó »jobboldal«.”

Csurka István ironikus megfogalmazása arra a régen terjedő pletykára alapozódott, hogy a polgári radikálisok írótagjai jó viszonyt ápoltak Aczél Györggyel, s ez egyfajta védőhálót vont köréjük. A szóbeszédnek kétségtelenül voltak ténybeli alapjai is. A *Társadalmi szerződés* – amely így kezdődött: „Kádárnak mennie kell” – terjedelmes vitairatában egyetlen alkalommal sem esik szó Aczél Györgyről, pedig köztudomású volt, hogy Kádár János mellett Aczél nevéhez köthető a rendszer ideológiai alapjainak kialakítása. Közismert volt, hogy Aczél rendszeren találkozott Illyés Gyulával, a nemzeti demokraták szellemi vezetőjével, ám Illyés halála után már nem tudott vagy nem akart hasonló kapcsolatot ápolni a nemzeti demokraták új nemzedékével, Csoórral, Csurkával, Fekete Gyulával, Mészöly Miklóssal. Ezzel szemben a polgári radikális csoport reprezentánsai, Konrád György, **Eörsi István** és a „kiskatonák”, Kenedi János, Kis János számíthattak érdeklődésére, figyelemmel kísérte tevékenységüket, és a háttérben sokszor elsímította a körülöttük kialakult botrányokat.

A hatalmat gyakorló párt számára ugyanis a radikális demokraták nem jelentettek igazi veszélyt. Szavuk és akcióik szűk körhöz, elsősorban a budapesti, belvárosi értelmiség egy csoportjához jutottak el. Tömeges támogatásra nem számíthattak, amint azt az 1985-ös képviseléválasztás jelöltállítási pró-

bálkozása is igazolta. A szamizdatként megjelent *Beszélő* pár száz példányával körülhatárolható réteghez jutott el, rendszerkritikája nem lépett ki a korlátozott nyilvánosság keretei közül. Néhány esetben még jól is jött a polgári radikálisok fellépése, egyrészt mert az ellenük végrehajtott intézkedések, pénzbírságolás, őrizetbe vétel, a megjelenő kiadványok lefoglalása a megfélemlítés egy eszközeként szolgálhatott a belügy számára, másrészt viszont precedensként lehetett említeni őket, mint a rendszer toleranciájának példáját. Ezzel szemben a nemzeti demokraták növekvő hálózata, nyílt fellépéseik, vidékre is kiterjedő ismertségük, a társadalom széles rétegeiben tapasztalható támogatottságuk már sokkal nagyobb gondot jelentett Aczéléknak. Ellenük nem lehetett rendőri erővel fellépni. A be nem teljesült ígéreteket következetesen számon kérték a hatalomtól. Nem támadtak, hanem a párbeszéd lehetőségeit keresték, és ez mind több szövetségest vonzott hozzájuk az egyre súlyosabb helyzetbe kerülő hatalom szereplői közül is.

Csurka leirata ugyanakkor pontatlan a bal- és jobbaldalként való megnevezésben. Minősítése sem történelmileg, sem a kinyilvánított politikai elképzelések szempontjából nem helytálló. A nemzeti demokraták nem a klasszikus jobbaldalon, hanem a centrumban helyezkedtek el, mind a polgári demokrata felfogásból, mind a szocialista felfogásból átemelték azokat az elemeket, melyek a nemzeti állam megteremtésében, az emberi szabadságjogok kiteljesítésében hasznosnak bizonyultak, s rugalmasan elegyítették azokat egymással egy sajátos magyar demokrácia és társadalomképben.

Erre utalt Csurka, amikor az együttműködés éveire emlékezve fogalmazta meg, hogy „baráti alapon most már nem lehet közös akciót szervezni, mert a két szél politikai arca közben olyannyira meghatározódott, olyan jellegzetes barázdák szántódtak rá, hogy már csak olyan közös akció szervezhető, amelyek- [...]